

Микола Феофанович Кащенко (1855–1935)¹

М.Ф. Кащенко — В.І. Вернадському

№

7 грудня 1918 р., [Київ]*

7.XII. 1918

Глибокоуважаемый Владимир Иванович!

У меня фарингит (жаба), и поскольку не был вчера и не могу быть сегодня.

Не откажите сообщить, что мне делать с медицинскими докладами в случае, если я не буду иметь возможности явиться в понедельник. Прислать ли их Вам или можно оставить у себя до следующего понедельника? Спрашиваю об этом только на всякий случай. Принимаю энергичные меры лечения и не лишен надежды, что, может быть, в понедельник явлюсь.

Если сегодня А.Е. Крымский² будет раздавать окончание статута, то не откажите взять на мою долю³. От Вас я могу получить во всякое время, при свидании.

Преданный *Н. Кащенко*

ІР НБУВ, ф. І, од.зб. 26934, арк. 1.

№

13 грудня 1918 р., [Київ]*

13.XII. 1918

Глибокоуважаемый Владимир Иванович!

Я все еще хвораю и завтра едва ли могу быть в общем собрании⁴. Но в понедельник почти уверен, что буду, так как болезнь все-таки, видимо, идет к концу.

От нашего энтомолога я узнал, что он приглашен к Вам на заседание в воскресенье в 6 ч. вечера (устно, через Ю.Н. Вагнера⁵). Он спрашивает меня, что это за заседание и по какому поводу. Быть может, Вы будете так любезны сообщить об этом два слова (во избежание потери времени карандашом на этом же листке).

Душевно преданный *Н. Кащенко*

ІР НБУВ, ф. І, од.зб. 26935, арк. 3.

* Місце написання листа встановлено за змістом.

№
29 вересня 1919 р., [Київ]*

29/16.IX. 1919

Глибокоуважаемый Владимир Иванович!

В субботу на этой неделе в Политехническом институте особо важное заседание: выборы директора и всех деканов. Если Вы приедете на этой неделе (как мы надеемся), то не найдете ли возможным для экстренного общего собрания, которое, конечно, будет иметь особо важное значение, выбрать какой-нибудь другой день (пятницу, воскресенье или всего лучше — понедельник). Иначе мы с В.А. Косинским⁶ окажемся в очень тяжелом положении⁷.

Преданный *Н. Кащенко*

ІР НБУВ, ф. І, од.зб. 26936, арк. 3.

№
24 жовтня 1919 р., Київ

Октября 24 дня 1919 г.

Глибокоуважаемый Владимир Иванович!

Декан сельскохозяйственного факультета категорически запротестовал против решения вопроса о передаче сада в ведение Академии помимо факультета, так как бывший на этом месте помологический сад принадлежал этому факультету⁸. Поэтому мне пришлось подать заявление не ректору, а в факультет, причем я, конечно, сделал все возможное для решения его в благоприятном смысле. Заседание факультета состоится завтра, многие мои товарищи обещали свою поддержку, хотя, к сожалению, есть один влиятельный член, крайне враждебно относящийся к Академии вообще, который, наверне, и в данном случае будет противодействовать. Я, однако, надеюсь на благоприятный исход.

Теперь мне важно выяснить вот какой вопрос: достаточно ли будет для Вас письменное заявление от декана или нужно непременно от ректора. В последнем случае боюсь, как бы дело не затянулось. Если ректор проведет дело только через правление, то это отнимет около недели; если же он найдет необходимым провести его через совет, то это может отнять несравненно больше времени. Не откажите, пожалуйста, ответить на этот вопрос.

Преданный *Н. Кащенко*

По моему недосмотру содержание надзирателю (доглядачу) в заседании мною было заявлено 1032 р[уб.], между тем как в поданной мною ведомости (которая была у Вас в руках) показана фактически полученная им сумма 1332 р[уб.]. В ныне представляемом заявлении указана также эта последняя сумма.

ІР НБУВ, ф. І, од.зб. 26937, арк. 5–5зв.

* Місце написання листа встановлено за змістом.

Коментарі

¹ *Кашенко Микола Феофанович (1855–1935)*, біолог, ембріолог, селекціонер, академік УАН (1919). У 1875 р. закінчив Катеринославську гімназію і вступив на медичний факультет Московського університету, в 1876–1880 рр. навчався в Харківському університеті, а після його закінчення викладав у ньому курс порівняльної анатомії, гістології та ембріології. У 1888–1912 рр. займав посаду професора, з 1889 р. також завідувач кафедри зоології та порівняльної анатомії, з 1894 р. ректор Томського університету. У 1888 р. заснував при університеті зоологічний музей. У 1901 р. працював у Зоологічному музеї Петербурзької АН. У 1912 р. переїхав до Києва. Очолив тут кафедру зоології на сільсько-господарському відділенні Київського політехнічного інституту. У 1918 р. запрошений до роботи в Комісії з вироблення законопроекту про заснування УАН. У 1918–1921 рр. очолював 2-й фізично-математичний відділ УАН, кафедру акліматизації, зоологічний кабінет. У 1918 р. організував і до 1933 р. був директором Акліматизаційного саду УАН. У 1919 створив і до 1926 р. очолював Зоологічний музей УАН. Брав участь в Комісії з вивчення природних багатств України, в Комітеті з вивчення фауни України. Ініціював створення багатьох наукових видань, у т. ч.: «Вісник Фізико-математичного відділу», «Праці Акліматизаційного саду», «Український зоологічний журнал», «Видання КАС при ВУАН», «Записки Фізико-математичного відділу». Опублікував дослідження з ембріології, гістології, мікроскопічної техніки, археологічної палеонтології, зоології, акліматизації культурних рослин в умовах Сибіру і України.

Література: *Гришко М. М.* Академік М.Ф. Кашенко — видатний біолог-мічурінець. — К.: АН УРСР, 1951. — 20 с.; *Конопонець Н.І.* Микола Кашенко. — К.: Молодь, 1980. — 228 с.; *Клименко С.В.* Микола Феофанович Кашенко // Український ботанічний журнал. — 1997. — № 3. — С. 308–312; *Руда С.П.* Академік Микола Кашенко // Члени-засновники Національної академії наук України / Упор. С.В. Кульчицький. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — С. 188–212.

² *Кримський А.Ю.* (1871–1942), філолог, сходознавець, славіст, письменник, орієнталіст, історик української мови і літератури, дослідник фольклору, перекладач з арабських та західноєвропейських мов. Академік УАН (1919), неодмінний секретар УАН. Докладніше про А.Ю. Кримського див. біографічну довідку в коментарях до його листування з В.І. Вернадським в цій книзі.

³ 7 грудня 1918 р. відбулося третє Спільне зібрання УАН, на якому М.Ф. Кашенко був відсутній. Про який статут йдеться в листі, з протоколу цього зібрання встановити не вдалося (див. текст протоколу: Т. 1, кн. 1. — С. 254–257).

⁴ За попередньо складеним розписом Спільне зібрання УАН мало відбутися 14 грудня 1918 р., однак через політичні події, зокрема перехід влади від П. Скоропадського до Директорії, зібрання було перенесено на 16 грудня 1918 р., і на ньому М.Ф. Кашенко був уже присутній.

⁵ *Вагнер Юлій Миколайович* (1865–1945 чи 1946), біолог, зоолог, син М.П. Вагнера. Закінчив фізико-математичний факультет Санкт-Петербурзького університету в 1893 р., працював на Соловецькій, Севастопольській та Неаполітанській зоологічних станціях; доктор зоології. Професор зоології в Київському політехнічному інституті (1898–1911). Завідувач відділу праці в Київському воєнно-промисловому комітеті (1917). Міністр праці в кабінеті Ф. Лизогуба (травень–жовтень 1918 р.). Наукові праці присвячені анатомії безхребетних, морфології та систематиці Arhaptiptera; у цій галузі вважається одним з найкращих фахівців. Після приходу до влади Директорії емігрував з України. У 1925 р. переїхав до Королівства сербів, хорватів і словенців. Викладав на сільськогосподар-

ському та лісовому факультетах Белградського університету. У 1926 р. заснував ентомологічне товариство Югославії.

Література: *Вировий С., Павленко О.* Науково-педагогічна та суспільно-політична діяльність професора Юлія Вагнера // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Серія: Історія. — 2006. — Вип. 85–86. — С. 66–68.

⁶ Косинський В.А. (1864–1938), економіст, статистик. Академік УАН (1918). Докладніше про В.А. Косинського див. біографічну довідку в коментарях до його листування з В.І. Вернадським в цій книзі.

⁷ М.Ф. Кащенко суміщав діяльність в УАН з роботою в Київському політехнічному інституті.

⁸ Для М.Ф. Кащенко як очільника Акліматизаційного саду надзвичайно гостро стояло питання його територіального облаштування. Акліматизаційний сад потребував до 300 десятин землі, підшукуванням якої займалася спеціальна комісія на чолі з М.П. Василенком. Для цього планувалося використати південну частину Голосіївської лісової ділянки з боку Китаєва, що належала Києво-Печерській лаврі. Втім заходи керівництва УАН залишилися безрезультатними, і в розпорядженні М.Ф. Кащенко залишався лише сад при Київському політехнічному інституті, де він працював. Статус цих ділянок був досить непевний. З 1919 р. акліматизаційні роботи проводилися виключно на академічні кошти, однак Київський політехнічний інститут зберігав за собою право в будь-який час відібрати свою ділянку. У подальшому це мало трагічні наслідки. У 1921 р. місцевком КПІ надіслав до ректорату листа з вимогою, щоб усі професори, яких не підтримувало партійне керівництво, були звільнені. Серед них опинився і М.Ф. Кащенко, якому навіть не дали часу перевести найцінніші зразки акліматизованих культур на нове місце. Фактично у 1921 р. Акліматизаційний сад було зруйновано, і відродити його вдалося лише зусиллями М.Ф. Кащенко. (Див.: Члени-засновники Національної академії наук України / Упор. С.В. Кульчицький. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — С. 202–204; також див.: Т. 1, кн. 1. — С. 595. — Коментар № 40).

Комментарии

¹ *Кащенко Николай Феофанович (1855–1935)*, биолог, ембриолог, селекционер, академик УАН (1919). В 1875 г. закончил Екатеринославскую гимназию и поступил на медицинский факультет Московского университета, в 1876–1880 гг. учился в Харьковском университете, а после его окончания преподавал в нем курс сравнительной анатомии, гистологии и эмбриологии. В 1888–1912 гг. занимал должность профессора, с 1889 г. также заведующий кафедрой зоологии и сравнительной анатомии, с 1894 г. ректор Томского университета. В 1888 г. основал при университете зоологический музей. В 1901 г. работал в Зоологическом музее Петербургской АН. В 1912 г. переехал в Киев. Здесь возглавил кафедру зоологии на сельскохозяйственном отделении Киевского политехнического института. В 1918 г. приглашен на работу в Комиссию по выработке законопроекта об основании УАН. В 1918–1921 гг. возглавлял 2-й физико-математический отдел УАН, кафедру акклиматизации, зоологический кабинет. В 1918 г. организовал и до 1933 г. был директором Акклиматизационного сада УАН. В 1919 создал и до 1926 г. возглавлял Зоологический музей УАН. Принимал участие в Комиссии по изучению природных богатств Украины, в Комитете по изучению фауны Украины. Инициатором создания многих научных изданий, в т. ч.: «Вісник Фізико-математичного відділу», «Праці Акліматизаційного саду», «Український зоологічний журнал», «Видання КАС

при ВУАН», «Записки Фізико-математичного відділу». Опубликовал исследования по эмбриологии, гистологии, микроскопической технике, археологической палеонтологии, зоологии, акклиматизации культурных растений в условиях Сибири и Украины.

Литература: *Гришко М. М.* Академік М.Ф. Кашенко — видатний біолог-мічурінець. — К.: АН УРСР, 1951. — 20 с.; *Конотопець Н.І.* Микола Кашенко. — К.: Молодь, 1980. — 228 с.; *Клименко С.В.* Микола Феофанович Кашенко // Український ботанічний журнал. — 1997. — № 3. — С. 308–312; *Руда С.П.* Академік Микола Кашенко // Члени-засновники Національної академії наук України / Упор. С.В. Кульчицький. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — С. 188–212.

²Крымский А.Е. (1871–1942), филолог, востоковед, славист, писатель, ориенталист, историк украинского языка и литературы, исследователь фольклора, переводчик с арабских и западноевропейских языков. Академик УАН (1919), непреходящий секретарь УАН. Подробнее о А.Е. Крымском см. биографическую справку в комментариях к его переписке с В.И. Вернадским в этой книге.

³7 декабря 1918 г. состоялось третье Общее собрание УАН, на котором Н.Ф. Кашенко отсутствовал. О каком «статуте» шла речь в письме, из протокола этого собрания установить не удалось (см. текст протокола: Т. 1, кн. 1. — С. 254–257).

⁴По предварительно составленному расписанию Общее собрание УАН должно было состояться 14 декабря 1918 г., однако из-за политических событий, в частности перехода власти от П. Скоропадского к Директории, собрание было перенесено на 16 декабря 1918 г., и на нем Н.Ф. Кашенко уже присутствовал.

⁵Вагнер Юлий Николаевич (1865–1945 или 1946), биолог, зоолог, сын Н.П. Вагнера. Закончил физико-математический факультет Санкт-Петербургского университета в 1893 г., работал на Соловецкой, Севастопольской и Неаполитанской зоологических станциях, доктор зоологии. Профессор зоологии в Киевском политехническом институте (1898–1911). Заведующий отделом труда в Киевском военно-промышленном комитете (1917). Министр труда в кабинете Ф. Лизогуба (май–октябрь 1918 г.). Научные труды посвящены анатомии беспозвоночных, морфологии и систематике Arhainiptera; в этой области считается одним из лучших специалистов. После прихода к власти Директории эмигрировал из Украины. В 1925 г. переехал в Королевство сербов, хорватов и словенцев. Преподавал на сельскохозяйственном и лесном факультетах Белградского университета. В 1926 г. основал энтомологическое общество Югославии.

Литература: *Вировий С., Павленко О.* Науково-педагогічна та суспільно-політична діяльність професора Юлія Вагнера // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. — 2006. — Вип. 85–86. — С. 66–68.

⁶Косинский В.А. (1864–1938), экономист, статистик. Академик УАН (1918). Подробнее о В.А. Косинском см. биографическую справку в комментариях к его переписке с В.И. Вернадским в этой книге.

⁷Н.Ф. Кашенко совмещал деятельность в УАН с работой в Киевском политехническом институте.

⁸Для Н.Ф. Кашенко как главы Акклиматизационного сада чрезвычайно остро стоял вопрос его территориального обустройства. Акклиматизационный сад требовал до 300 десятин земли, подыскиванием которой занималась специальная комиссия во главе с Н.П. Василенко. Для этого планировалось использовать южную часть Голосеевской лесной дачи со стороны Китаева, которая принадлежала Киево-Печерской лавре. Впрочем мероприятия руководства УАН оставались безрезультатными, и в распоряжении Н.Ф. Кашенко оставался лишь сад при Киевском политехническом институте, где он работал. Статус этих участков был довольно неопределенным. С 1919 г. акклиматизационные работы проводились исключительно на академические средства, однако

Киевский политехнический институт оставлял за собой право в любое время отобрать свой участок. В дальнейшем это имело трагические последствия. В 1921 г. местный комитет КПИ прислал в ректорат письмо с требованием, чтобы все профессора, которых не поддерживало партийное руководство, были уволены. Среди них был и Н.Ф. Кашенко, которому не дали даже времени, чтобы перевезти самые ценные образцы акклиматизированных культур на новое место. Фактически в 1921 г. Акклиматизационный сад был уничтожен, и возродить его удалось только усилиями Н.Ф. Кашенко. (См.: Член-засновники Національної академії наук України / Упор. С.В. Кульчицький. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — с. 202–204; также см.: Т. 1, кн. 1. — с. 595. — Комментарий № 40).